

**Maximera dina
chanser att få jobb!
De bästa tipsen för
CV:t och anställnings-
intervjun.**

**DE JOBBAR
medan andra
shoppar**

Vad sen?

**TRE MÖJLIGHETER
EFTER EXAMEN**

**FÖRTROENDEMANNEN
ÄR DIN VÄN**

**SE UPP FÖR FARORNA SOM
LURAR PÅ SOMMARJOBDET**

**Jobb
Dax**

Löntagarens bilaga för yrkesstuderande februari 2012

INNEHÅLL

3 Företagare, studerande eller arbetstagare efter yrkesexamen?

6 Förtroendemannen finns till för dig

8 Många jobb i köpcentret

12 Håll koll på dina rättigheter på sommarjobbet

13 Äldre delar ut goda råd

14 Konsten att skriva ett CV

15 Så klarar du anställningsintervjun

LEDAREN LEDAREN

INGET LÅS PÅ DITT LIV

Det börjar dra ihop sig efter många år av skola. Ett stort grattis åt alla er som går ut yrkesskolan i år! Känns det nervöst? Eller kanske har du allt klart för dig? Kanske har du redan fixat ett jobb? Kanske blir det ett mellanår eller så kanske är det dags för militären eller civiltjänsten?

Tidningen du läser som bäst heter JobDax och syftet med den är att visa hurdana möjligheter som finns efter skolan. Ja, eller i alla fall presentera några möjligheter och tips för det liv som väntar bakom knuten. Vill du kanske starta eget som Carina och Nina i Nykarleby, studera vidare som Malin eller börja jobba som Marika gjort (läs mer på sidorna 3-5)?

Valet kan rentav bli lite ångestfyllt. Förutom alla de tusentals val man måste göra i vardagen så finns det de STORA valen.

Livet är många saker, men låst i ett visst mönster är det inte. Ett val utesluter inte ett annat val i ett senare skede av livet. Man får ändra sig, eller egentligen är det faktiskt bra att ändra sig ibland. Det är heller inte bråttom att bestämma sig. Man får och ska prova på det man är intresserad av. Allt kan man ju ändå inte påverka själv.

En känd musiker sa en gång att "livet är det som händer dig medan du planerar något helt annat". Även om det är bra att ha en A-plan, en B-plan och gärna ända ner till en F-plan, så ska man inte hänga sig fast vid dem. Slutresultatet brukar ändå bli en salig blandning av alla planer.

Arbetslivet är heller inte låst. Det blir allt ovanligare att någon direkt efter skolan klampar in på en arbetsplats och stannar där tills pensionsåldern. Det är förstas på gott och ont.

Ungefär 40 procent av alla som jobbar idag har prövat två eller tre olika yrken. Lika många har jobbat hela tiden inom samma bransch. De övriga har bytt yrke fler än tre gånger. Ett livslångt lärande är dagens melodi oberoende av var eller hur man jobbar.

JOHANNES WARIS

JobDax är Löntagarens bilaga riktad till yrkesstuderande i avgångsklassen.

Redaktörer: Johannes Waris och Jonny Smeds
Grafisk formgivning: Sanna Kallio

Utgivare: Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
Ansvarig redaktör: Ingegerd Ekstrand
ingegerd.ekstrand@sak.fi
tfn 020 774 0194
www.lontagaren.fi

Tryckeri: Forssa Print 2012, Tammerfors

**Job
Dax**

HAR DU REDAN BESTÄMT VAD DU VILL GÖRA DÅ DU GÅTT UT YRKESKOLAN? NINA OCH CARINA BLEV EGENFÖRETAGARE, MALIN VALDE ATT STUDERA VIDARE VID YRKESHÖGSKOLA, MEDAN MARIKA BÖRJADE JOBBA.

TEXT: JOHANNES WARIS FOTO: ESA MELAMETSÄ

”Kräver inte miljonsatsningar”

DET DRÖJDE verkligen inte länge innan de nyexaminerade frisörerna **Nina Särkiniemi** och **Carina Sirén** var ägare till frisörsalongen Bojan i Nykarleby. Båda fick sin examen från Yrkesakademien i Vasa i maj och redan på sommaren var arbetet i full gång. Det är ett anrikt företag Nina och Carina tagit över, den tidigare ägaren har hållit i trådarna sedan 1969. Många stamkunder besöker fortfarande salongen trots ägarbytet.

– Man börjar så småningom känna igen kunderna och veta vad de vill ha, fast vi vänjer oss ännu. Det är inte bara en sorts kunder som kommer in. Här går kvinnor och män, barn och äldre, säger Nina.

Det verkar som om starten gått bra, under intervjun ringer telefonen titt som tätt och kunder traskar in genom dörren.

Hur kom det sig att ni genast ville starta eget efter studierna?

– Det kändes som en bra idé redan sista året i skolan, det klickade, vi kom bra överens, säger Nina.

– På sätt och vis skulle man ju ändå hamna starta eget då man ska hyra en stol i någon annans salong. Visst tänker man ju på att det finns risker men sist och slutligen är det ju inte frågan om miljonsatsningar, säger Carina.

ATT STARTA EGET och bli sin egen arbetsgivare är något som uppmuntras på många håll. Nina och Carina menar att det ändå sist och slutligen inte är så stor skillnad mellan att vara företagare och att jobba för någon annan. De har också fått mycket stöd och hjälp i startgrupparna. Frisörerna har fått hjälp av näringscentralen Concordia vars uppgift är att främja företagsamhet och stöda näringslivet i Jakobstad, Nykarleby, Kronoby, Larsmo och Pedersöre. Dessutom jobbar den tidigare ägaren deltid i salongen så det finns någon som varit med längre att vända sig till vid behov.

Egenföretagande kräver en hel del pappersarbete, ibland mer, ibland mindre. Det är viktigt att bokföringen går rätt till.

– Det är nog bra att vi har en bokförare. Det finns en hel del pappersarbete som antagligen annars skulle måsta göras på egen tid, säger Carina.

Både Carina och Nina är nöjda över att de är två som delar på ansvaret för salongen. Någondera kan t.ex. vara sjukledig utan att salongen behöver stänga för den sakens skull.

– Det är nog klart flera plus än minus med att vara egenföretagare, tror Nina.

STAMKUND. Carina Sirén klipper Greta Sandin som trots ägarbyten i nästan 40 år besökt samma salong med sex veckors mellanrum.

PATRIK LINDSTRÖM

”På webben

MALIN KANKAANPÄÄ **STUDERAR** första året på linjen för onlinemedier vid yrkeshögskolan Arcada i Helsingfors. Tidigare har hon studerat vid Axxell. Det var främst Malins fotohobby som fick henne att välja yrkeshögskolan Arcada.

Från början var det regi Malin ville studera vid programmet för film och TV men till sist blev det inriktningen för onlinemedier, ett beslut hon tror är det rätta. Det är ett utbildningsprogram där man studerar bland annat webbdesign, grafisk formgivning och programmering. Det gemensamma är att allt görs med tanke på hur det fungerar på nätet.

– Webben bara växer hela tiden och kommer fortsätta växa. Lärarna säger att det är där det kommer att finnas jobb i framtiden, säger Malin.

Skiljer sig studierna väldigt mycket från yrkesskolan?

”Det bästa är att man får hjälpa”

NU ÄR HON PÅ RÄTT SPÅR. Så känns det för 25-åriga Pedersörebon Marika Envik som i december blev klar med sina närvårdarstudier vid Yrkesakademien i Österbotten. Från den 1 januari fick hon fast anställning vid Hagaborg service- och demensboende i Nykarleby.

– Det bästa är att man får hjälpa andra människor. Det sämsta är att det är tålmodskrävande, i och med att jag jobbar på ett demensboende. Mycket beror på hurdan kväll det är. Det kan vara lugnt, men om äldre åldringarna är oroliga kan det vara riktigt tungt, säger hon.

Från början hade inte Marika tänkt att hon skulle jobba inom vården. Efter grundskolan studerade hon till servitör.

– Jag har ändå egentligen aldrig

jobbat som servitör. Jag började sommarjobba som närvårdare och trivdes bra. Men utan utbildning kunde jag inte få en fast tjänst.

Därför sökte hon in till närvårdare. Under studietiden jobbade hon som inhoppare och efter att hon i december fått papperen i hand dröjde det inte länge innan hon blev fastanställd.

– Jag hade tur för en tjänst råkade bli ledig. Vikariat får man alltid inom vården, påpekar Marika.

FÖR TILLFÄLLET TRIVS MARIKA på Hagaborg, men hon tror inte att hon stannar där resten av sin yrkeskarriär.

– Nej, jag vill nog ha nya utmaningar. Just nu känns ett jobb på kirurgiska på Malmiska sjukhuset i Jakobstad som drömmen, säger hon. **J**

finns jobben”

– Det är lite mer teori på yrkeshögskola. Det var mera ”ta kameran i hand och gå och ut och filma” på Axxell.

Den 20-åriga Närpesbon kunde ha valt en högskola närmare hemmet men att bo i Helsingfors var en del av ”paketet”.

FRAMTIDEN ÄR ÄNNU OKLAR för den blivande medianomen, men det är filmbranschen som intresserar mest. Det är en bransch där konkurrensen om jobben är hård. Malin kunde mycket väl tänka sig att starta eget efter studierna.

– Man kunde kanske kombinera intresset för film med utbildningen man får här. En möjlighet är att ha ett företag som sysslar med webbdesign och gör affischer för filmer. Det skulle också vara intressant att jobba med att göra musikvideor, säger Malin fundersamt. **JW**

KOMPETENT. Kort efter att Marika Envall fick sin närvårdarexamen fick hon fast anställning.

Förtroendemannen står på din sida

TEXT: JONNY SMEDS FOTO: PATRIK LINDSTRÖM

Är du osäker på dina rättigheter i arbetslivet? Du kan alltid fråga den fackliga förtroendemannen på din arbetsplats. Han har till uppgift att hjälpa dig om det uppstår problem.

– **FACKET FINNS TILL** för att hjälpa de anställda, för att diskutera fram bättre löner, arbetsvillkor och trygghet, säger **Andreas Sjöholm** som är fackets huvudförtroendeman vid sprängämnestillverkaren Forcit i Hangö.

Det betyder att arbetarna vid Forcit har valt honom till sin representant i förhandlingar med arbetsgivaren. Det är till förtroendemannen du som arbetstagare kan vända sig då du undrar över vilka rättigheter du har. Om du tror att du har blivit

felaktigt behandlad av arbetsgivaren kan förtroendemannen reda ut frågan tillsammans med fackförbundet och arbetsgivaren.

– Det är främst lönefrågor som är på tapeten, så är det säkert på varje arbetsplats. Utan facket skulle det vara kaos på arbetsplatserna, om alla en efter en skulle gå upp till chefen för att säga vad just de vill ha, konstaterar Andreas.

På Forcit i Hangö hör alla de 61 fabriksarbetarna till Industrifacket TEAM.

Att alla hör till facket är en bra sak för sammanhållningen.

– Om två som inte hör till facket kommer till mig med ett problem, så kan jag inte hjälpa dem om det samtidigt finns 59 som hör till facket som också behöver hjälp, säger Andreas.

TILL YRKET är 29-årige Andreas Sjöholm dynamittransportör. Uppdraget som förtroendeman sköter han på arbetstid, åtta timmar i veckan.

Andreas har jobbat på Forcit i tio år. Han har utbildat sig till kontor och hade egentligen tänkt söka till musikuniversitetet Sibelius-akademin. Men ödet ville annorlunda.

– Jag kom hit på sommarjobb och på den vägen blev jag. Det var pengarna som lockade.

De senaste nio åren har han haft fast anställning och i ett års tid har han varit förtroendeman. Andreas valde att ställa upp som förtroendeman då det inte fanns andra kandidater.

– Förtroendemannens uppgift är att skapa en positiv samvaro bland arbetstagaren, att se till att ingen lämnas utanför. Varje vecka försöker jag tala med så många som möjligt, för att berätta vad som är viktigt just då. Och då någon ny börjar jobba här försöker jag genast berätta för honom eller henne varför det lönar sig att höra till facket.

UNDER SITT FÖRSTA ÅR som förtroendeman har Andreas haft mycket att göra. Under varen ledde konflikter

PROBLEMLÖSARE. Huvudförtroendemannen Andreas Sjöholm hjälper de andra arbetstagarna vid sprängämnestillverkaren Forcit då det uppstår problem eller frågor.

KRUTGUBBE. Åtta timmar i veckan sköter Andreas uppgiften som förtroendeman. Resten av tiden kör han sprängämnen längs en lång gång vid fabriken. På vintern är det kallt, på sommaren hett.

mellan arbetstagarna och arbetsgivaren till en sittstrejk. Det innebär att arbetstagarna kom på jobb, men bara satt stilla utan att göra något. Det var deras sätt att uttrycka sitt missnöje – en sista utväg då cheferna inte lyssnade på dem.

– En strejk är aldrig den bästa lösningen, men tyvärr oftast den effektivaste, berättar Andreas och tillägger att konflikten därefter snabbt löste sig och arbetarna fortsatte jobba som förut.

Kring julen har Andreas suttit i så kallade samarbetsförhandlingar. Arbetsgivaren vill göra stora nedskärningar och förtroendemans svåra uppgift var att försöka rädda arbetskamraternas jobb. Sammanlagt ska ungefär 20 jobb bort på Forcitet.

– Hittills har det varit ganska tungt att vara förtroendeman. Men jag har fått bra stöd av de andra arbetarna, säger Andreas Sjöholm.

VAD VET DU OM DINA RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER I ARBETSLIVET?

1. Betalar arbetsgivaren lön för semestertiden?
2. Vilken av följande är en olaglig uppsägningsorsak?
  - a) arbetet har minskat väsentligt,
  - b) kunskaperna räcker inte till för nya uppgifter,
  - c) arbetstagaren berättar affärshemligheter för utomstående
3. Får arbetsgivaren i arbetsintyget skriva vad han anser om arbetstagarens arbetsförmåga och uppförande, utan arbetstagarens tillstånd?
4. Om du har ljugit i anställningsintervjun om vad du kan, får arbetsgivaren säga upp dig på grund av det?
5. Vem på arbetsplatsen hjälper arbetstagaren att reda upp konflikter mellan honom/henne och arbetsgivaren?
6. Du har sommarjobb i en butik. Du bär ut en spegel som kunden har betalat, snubblar på dörrmattan och ramlar. Spegeln går sönder. Måste du betala spegeln åt kunden?
7. Hur lång kan arbetstagarens prøvotid vara som längst?
  - a) en månad,
  - b) fyra månader,
  - c) ett år

Frågorna är hämtade ur Arbetslivspelet som FFC gav ut 2004.

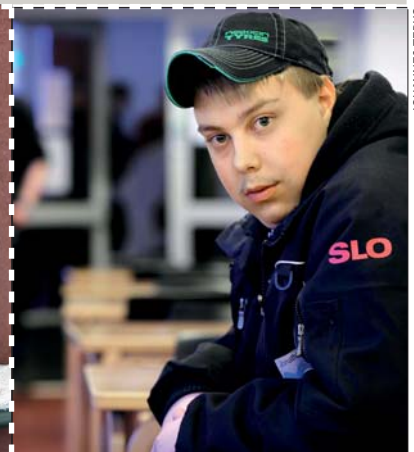
PATRIK LINDSTRÖM

FANNY GYLLANDER
receptionist
Practicum, Helsingfors

1. Ja
2. B
3. Nej, bara om man ber om det
4. Ja
5. En högre chef, kanske?
6. Inte om kunden ber mig bära ut den och det ingår i mina arbetsuppgifter
7. Av de där alternativen är det fyra, annars skulle jag ha sagt tre

JOHANNES TERVO

JONATHAN ERIKSSON
el- och automationsmontör
Yrkesakademien i Österbotten, Vasa

1. Jo
2. B
3. Nog får han väl det
4. Jo, det får han
5. Alla de andra arbetarna
6. Nej, det är väl arbetsgivaren som betalar
7. Fyra månader, gissar jag

FACIT: 1. Ja, och tar du inte ut semester ska du få semesterersättning i form av pengar. 2. B, det är arbetsgivarens uppgift att se till att du får utbildning. 3. Nej, arbetstagaren måste ge sitt tillstånd för det. 4. Ja. 5. Förtroendemannen, som arbetstagarna på de flesta arbetsplatser (undantaget riktigt små) har valt bland sig. 6. Nej, om kundbetjäning hör till dina arbetsuppgifter är det arbetsgivaren som betalar. 7. B.

Köpparadis, vardagsrum & arbetsplats

TEXT: JOHANNES WARIS FOTO: JOHANNES TERVO

Det krävs en hel del personal för att hålla hjulen igång i ett köpcenter med nästan fyra och en halv miljoner kunder i året eller 13 000 kunder per dag. Rewell Center i Vasa centrum är förutom det största köpcentret i Vasa också närmare 400 personers arbetsplats.

DET ÄR INTE MÅNGA KUNDER i köpcentret på morgonkvisten men i ett bås har det redan bildats en kö. **Mette Karlman** har jobbat i ett år vid infodisken som också är biljettförsäljningstället i köpcentret. I dag är det bokstavligen liv i (biljett)luckan då stadens stolthet Sport ska möta Jukurit på kvällen. Biljetterna är så gott som slutsålda.

Att kunna både svenska och finska är något av ett måste när man jobbar med uppgifter som kräver kundkontakt. Biljetter säljs och resekort laddas på båda inhemska språken och några språk till. Mette trivs med jobbet även om det kanske inte är något hon vill jobba med hela livet. Det är kombinationen av kontorsarbete och kundservice som gör att hon trivs bra.

– Man blir ju samtidigt något av en turistinfo för Vasa stad. Många kunder frågar om saker utanför köpcentret.

Det börjar bli lunchdags och folk börjar söka sig till restaurangerna trots att presidentkandidaternas stödgrupper gör sitt yttersta för att få folk att stanna. **Nadja Hassellund** tar emot lunchgästernas beställningar på den nyöppnade tapasbaren Pincho. Efter att ha jobbat på hotell och restauranger på Gran Canaria i fyra år kände Nadja att det var dags att återvända till Finland.

– Det är ett bra jobb på vägen mot den stora drömmen. Jag skulle vilja ha

HOCKEYFEBER. Mette Karlman hittar en ledig plats till kvällens match åt Kenneth Nygård.

MÅNGSIDIGT. Fastighetsskötare Ari Voitto jobbar med allt från att skotta snö till att underhålla reservgeneratoren.

JOBBIGA KUNDER. Det är en avigsida av jobbet på restaurang, men som tur är de få här, säger Nadja Hassellund.

MÅNGA JOBBAR I KÖPCENTRET

- Försäljning 280
- Restauranger 70
- Väktare/ordningsvakter 10
- Fastighetsskötsel 5
- Städning 5
- Administration 2

STILRENT. Kostymer och vita skjortor skall alltid finnas i sortimentet. Susanne Stenström har lång erfarenhet av att sälja herrkläder.

ett eget café. Det är väl det de flesta i den här branschen drömmar om, att starta eget.

Nadja tycker om att arbeta med kundservice och strävar efter att göra kunder glada, något som inte alltid får så mycket förståelse.

– Det verkar som om kockarna har högre rang, många verkar på riktigt överraskade då jag säger att det är servitörsjobb jag vill jobba med.

Ari Voitto gör jobbet som inte alltid syns men däremot genast känns av om det förblir o gjort. Det finns mycket

att hålla reda på: luftkonditionering, ventiler, belysningen för hela köpcentret. Ari har på förmiddagen kämpat med en automatisk dörr som nu verkar fungera igen.

– Det här är en inressant miljö att jobba i och jobbet är omväxlande. Det finns många olika småjobb att fixa i ett så här stort köpcenter, säger Ari som har en yrkesexamen i fastighetskötsel.

TROTS ATT EN TITT på bänkarna i köpcentret tyder på motsatsen så är

det faktiskt för att köpa saker som en stor del av människorna besöker Rewell. **Susanne Stenström** ansvarar för herravdelningen i klädbutiken Moda Aukia. Det innebär att hon sköter beställningar, gör upp arbetsturslistor för personalen på sju personer och deltar i försäljningen.

– Som kunder är män på ett sätt lättare, de vet oftast vad de är ute efter då de kommer in.

Susanne ser förmågan att komma överens och samarbeta med människor som den viktigaste egenskapen för försäljare. Dessutom är det förstås viktigt att följa med trender och mode.

Magnus, 38 är en av ordningsvakterna i komplexet. Idag verkar det väldigt lugnt och Magnus går en runda genom butiker och restauranger.

– Det kan hända att jag går upp till 13–14 kilometer under en arbetsdag.

För att jobba som ordningsvakt i ett köpcenter måste man ha ett sk. dubbelkort alltså vara både säkerhetsvakt och väktare. Snatterier och skadegörelse är de vanligaste orsakerna till att han måste ingripa men det händer också att kunder får t.ex. sjukdomsanfall.

Det är ordningsvakterna som är först på jobb på morgonen och går hem från jobbet sist av alla. Efter stängningsdags går de ännu igenom hela köpcentret. Det har hänt att personer blivit kvar i köpcentret efter att man låst dörrarna. Det är ändå inte så vanligt.

– Det gäller att ha spelöga. Ibland kan det bli hotfulla situationer men oftast klarar man sig med att prata.

DAGS FÖR BYTE. På förmiddagen är köpcentret pensionärernas träffpunkt. På eftermiddagen tar skolorna över bänkarna.

TRYGGT KÖPCENTER. Vi finns ju inte här för att kasta ut folk utan för att se till att personal och kunder är trygga, säger Magnus som jobbat ett drygt år i Rewell Center.

A B C ARBETSLIVETS A B C

A-KASSAN betalar ut dagpenning om du blir arbetslös. När du ansluter dig till facket blir du också medlem i arbetslöshetskassan. Anslut dig genast, för du måste vara med i tio månader för att kunna få bidrag.

ANSTÄLLNINGSSKYDD innebär att arbetsgivaren inte kan säga upp dig hur som helst. Det måste finnas sakliga grunder och vissa uppsägningstider ska följas. Det lönar sig att kolla en uppsägning med förtroendemannen på arbetsplatsen.

ARBETARSKYDD Kolla upp vilka farliga moment som eventuellt finns i ditt arbete med äldre arbetskamrater. Undvik fel lyft, akta dig för kemikalier och lösningsmedel. Lär dig genast använda den skyddsutrustning som behövs (t.ex. hjälm, hörselskydd, skyddsskor, andningskydd). Mera information om arbetarskyddsfrågor får du av arbetarskyddsfullmäktige på din arbetsplats.

ARBETSAVTAL skall man göra när man börjar ett nytt jobb. Där bestäms de viktigaste anställningsvillkoren, som lönegrund, arbetsuppgifter, arbetstid och eventuell provtid. Avtalet kan göras för viss tid eller tillsvidare. Kräv ett skriftligt avtal så har du svart på vitt.

ARBETSPENSION tryggar inkomsten också om man drabbas av invaliditet och då en familjeförsörjare avlider. Arbetsgivaren ska se till att pensionsavgifterna betalas.

ARBETSTIDEN är enligt arbetstidslagen högst 8 timmar per dag och 40 timmar per vecka. I kollektivavtalet kan finnas bestämmelser om kortare arbetstid. Om övertidsarbete ska arbetsgivaren komma överens med arbetstagararen och för övertiden betalas förhöjd lön.

Listan fortsätter på sidan 13. >

En flicka ringde och frågade om det är rätt att hon inte får lön för de dagar då det regnar och man inhiberar torgförsäljningen. Dessutom frågade flickan om löneutbetalningen: arbetsgivaren hade sagt att han betalar lön då han "hinner och kommer ihåg". Borde inte lönen betalas en bestämd dag, som är fastslagen i arbetsavtalet eller kollektivavtalet, undrade flickan.

Ett samtal gällde ett villkor i ett tidsbundet arbetsavtal. Arbetsavtalet var fyra månader långt och man hade skrivit in en prøvotid på 2,5 månader. Är det tillåtet, ville personen veta.

RING OCH FRÅGA!

- Sommarjobbarens hjälptelefon är öppen från början av maj till mitten av augusti.
- Numret är 0800 179 279. Du kan ringa måndag till fredag klockan 9-15.
- Alla kan ringa till hjälptelefonen - sommarjobbare, föräldrar, arbetsgivare. Du behöver inte vara medlem i ett fackförbund för att få hjälp.
- De allra flesta får genast ett muntligt eller skriftligt svar på sina frågor, men i vissa knepiga fall kan man bli ombedd att kontakta t.ex. myndigheter eller fackförbund.
- På kesaduunari.fi/svenska finns nyttig information - bland annat en checklista för sommarjobbare.

Den som ringde undrade över sitt tidsbundna arbetsavtal. Hon hade insjuknat och arbetsgivaren vägrade betala lön för sjukdomstiden. Har hon rätt till kollektivavtalsenlig lön för sjukdomstiden?

En person ringde och berättade att arbetsgivaren inte har betalt någon lön. Lönedagen har flyttats tre gånger och ännu syns inga pengar till. Vad borde man göra, frågade personen.

Stå på dig på sommarjobbet!

Som ny i arbetslivet måste man stå på sig och inte låta sig utnyttjas. Om du misstänker att du blivit felaktigt behandlad kan du ringa sommarjobbarens hjälptelefon - vare sig du är medlem i facket eller inte.

Lön och tillägg

De flesta som ringer sommarjobbarens hjälptelefon har frågor om lön och tillägg. Alla arbetsgivare vet inte hur mycket lön och vilka tillägg han eller hon måste betala, så det händer att man som sommarjobbare får sämre betalt än man borde. Speciellt vanligt är det att bär- och glassförsäljare får för lite lön.

Det lönar sig att skriva upp hur mycket du jobbar och att kolla med lönebeskedet att du fått rätt lön - också

tillägg för övertids-, kvälls- och vecko-slutsjobb.

Samtalen till hjälptelefonen visar också att en del arbetsgivare inte betalar kollektivavtalsenlig lön för den tid arbetstagaren är sjuk, i synnerhet om bestämmelserna i kollektivavtalet är bättre än den lagstadgade miniminivån. Det händer också att arbetsgivaren försöker fiffla med arbets-scheman för att inte behöva betala lön för sjukdomstiden.

Arbets-tid

Du ska få en lista över dina arbetsskift senast en vecka på förhand. Om arbets-givaren inhiberar ditt arbetsskift - t.ex. om du jobbar som torgförsäljare och det regnar den dagen - har du rätt till lön som normalt. Samtalen till hjälpte-telefonen visar att många arbetsgivare,

både stora och små, inte känner till att de är skyldiga att betala lön också för inhiberade arbetsskift.

Kom också ihåg att arbetsgivaren inte kan beordra dig att jobba övertid mot din vilja. Naturligtvis ska du få förhöjd lön för övertiden.

Arbetsavtal

Ett muntligt arbetsavtal är lika giltigt som ett skriftligt, men om du inte har det till pappers kan det vara svårt att bevisa vad ni har kommit överens om. Det lönar sig alltså att be om ett skriftligt arbetsavtal. Om du inte får ett skriftligt arbetsavtal ska du under den första löneperioden få en skriftlig re-dogörelse över vilka villkor som gäller.

Många som ringer till hjälptelefo-

nen berättar att arbetsgivaren har lovat ge ett skriftligt arbetsavtal "i morgon" eller "nästa vecka", men att man aldrig fick det.

En del känner inte till att ett tids-bundet arbetsavtal är bindande för bägge parter. Du kan inte säga upp dig, om du inte gör det under prøvotiden eller kommer överens med arbetsgi-varen om det.

Hälsningar från arbetslivet

TEXT: JONNY SMEDS

Fyra personer som nyligen gick ut yrkesskolan delar med sig av sina råd till dig som snart ska ut i arbetslivet. Vad ska du tänka på och vad önskar de att de själva hade fått veta då de gick ut yrkesskolan?

SOFIA FAGERHOLM

22 år, Pargas

Utbildning: restaurang- och storkökskock (2010)

Jobb: arbetslös (vikarierar i storkök)

– Det är viktigt att försöka få in foten på många olika arbetsplatser. Om man inte får fast jobb måste man göra korta snuttar på flera ställen. Jag har haft svårt att hitta längre vikariat och för tillfället vikarierar jag några dagar i månaden.

SANDRA BERGSTRÖM

25 år, Vörrå

Utbildning: artesan (2009)

Jobb: husbyggare, Simons Element

– Det lönar sig att leta lite bredare då man söker jobb. Jag jobbar till exempel inte med det jag utbildade mig till. Jag fick jobb redan på hösten efter att jag blivit klar, men först som inhyrd. Det gick an i det livsskedet, men det är bra att jag efter ett år blev fastanställd.

ROBIN HAVILA

25 år, Borgå

Utbildning: automationsmontör (2005)

Jobb: elektronikmontör, Sabik

– Det som jag själv har märkt då det kommer praktikanter hit, är hur viktigt det är att man sköter sig under praktiken. Det är A och O att man visar intresse där. Det lönar sig att höra sig för om jobb bland bekantas bekanta, eller att själv gå runt och fråga. Det är bättre än att bara söka jobb på internet.

ANDREAS KULLA

26 år, Pedersöre

Utbildning: båtbyggare (2004)

Jobb: maskinskötare, Fatex

– Ta vara på praktik och sommarjobb. Om ni trivs ska ni fråga arbetsgivaren om ni kan få stanna. Om ni inte får jobb i den bransch ni utbildat er ska ni så fort som möjligt försöka få något annat jobb. Det blir mycket lättare i fortsättningen bara man har någon utbildning. Efter att ha jobbat en tid och varit i militären försökte jag själv studera vid tekniska i Vasa, men det passade inte. I nästan fyra år har jag nu jobbat på Fatex, där jag sköter en produktionsmaskin.

ROBERT SEGER

ESA MELAMETSÄ

PATRIK LINDSTRÖM

ESA MELAMETSÄ

ARBETSLIVETS ABC

FACKET bevakar löntagarnas intressen i arbetslivet. Genom att ansluta dig till det fackförbundet som organiserar arbetstagarna på arbetsplatsen får du trygghet och förmåner.

FÖRTROENDEMANNEN är fackets och arbetstagarnas representant på arbetsplatsen. Hon eller han ser till dina rättigheter och förhandlar med arbetsgivaren om problem som uppstår. Kontakta genast förtroendemannen då du börjar på ett nytt jobb.

FÖRETAGSHÄLSOVÅRD är varje arbetsgivare skyldig att ordna. När du börjat ett nytt jobb ska du genomgå en anställningsundersökning.

KOLLEKTIVAVTAL berättar vilken lön du ska ha och om andra villkor som gäller. Avtalet ger minimigränser som inte får underskridas. Kollektivavtalet ska finnas framme på varje arbetsplats.

LÖN FÖR SJUKTID har du enligt lag rätt till. Du ska få full lön den dag du insjuknar och följande sju dagar om anställningen har varat en månad. I kollektivavtalen har man ofta avtalat om bättre villkor.

OLYCKSFALLSFÖRSÄKRING är arbetsgivaren skyldig att teckna för varje anställd. Den ersätter olyckor som sker under arbetet, under arbetsresor och sjukdomar som uppstår pga. arbetet.

PERMITTERING innebär avbrott i arbete och löneutbetalning. Om permitteringen ska arbetsgivaren meddela 14 dagar (inom kommunala branschen en månad) i förväg. Den som hör a-kassan kan få dagpenning under permitteringen.

PRÖVOTID kan man komma överens om när man ingår ett arbetsavtal. Prövotiden får vara högst 4 månader. Under den tiden kan avtalet upphävas utan uppsägningstid.

Listan fortsätter på sidan 15. >

Så skriver du ditt CV

På nätet finns massor av info om hur man skriver cv. En av de bättre sidorna är cvfabriken.se.

I EN HÖG AV HUNDRA ARBETSANSÖKNINGAR GÄLLER DET ATT STICKA UT. I DITT CV SKA DU VISA ARBETSGIVAREN VARFÖR JUST DU ÄR RÄTT PERSON FÖR JOBBET.

En arbetsansökan består vanligen av två saker: ett ansökningsbrev och ett CV. I ansökningsbrevet berättar du, på max en sida, varför du söker och varför just du är rätt person för jobbet. I CV:t visar du att du har de rätta egenskaperna och meriterna.

CV står för *curriculum vitae*, vilket betyder levnadsteckning på latin. Med det svenska ordet meritförteckning brukar man mena ungefär samma sak.

Det finns inte ett rätt sätt att skriva ett CV. Form och uppställning kan variera beroende på vart du söker. Försök tänka dig in i arbetsgivarens situation. Vilka egenskaper är arbetsgivaren ute efter? Du behöver inte lista allt du gjort i ditt liv. Välj ut sådant som kan tänkas vara relevant för just det här jobbet. Och kom ihåg, det är inte fel att skryta, så länge du håller dig till sanningen.

PANG PÅ.

Det kan vara bra med en kort personlig inledning för att sticka ut ur mängden. Var inte rädd för att visa framfötterna. Arbetsgivaren vill ha en självsäker anställd.

I det här exemplet söker Jöns Jönsson jobb på en restaurang med finsk mat.

UPPBACKNING.

Arbetsgivaren kan vilja ringa upp dina tidigare arbetsgivare. Kolla med gamla chefen om du kan sätta henne som referens.

SKRYT.

Om du har ett bra vits-ordsmedeltal ska du inte vara rädd att säga det.

ALLT RÄKNAS.

Var kreativ när du funderar över vilka övriga erfarenheter du vill lyfta fram. Elevrådet visar engagemang, kockpriset skicklighet och bloggen ett genuint intresse för mat.

Jöns Jönsson

Född: 3.5.1991
Äppelvägen 1, 00110 Ankeborg
+358 (0)50 123 4567
jons.jonsson@hotmail.com

Personligt

Jag har drömt om att bli kock sedan jag var liten. Med pappren från Restaurangskolan i hand kan jag nu inte vänta på att få börja jobba på riktigt. Jag är framför allt intresserad av det finska köket. Utbudet på bra finsk mat på restaurangerna i Ankeborg lämnar, enligt mig, en hel del övrigt att önska. Jag har massor av idéer om hur det kunde bli bättre.

Arbetsfarenhet

Bistro Gourmand, sommarjobb, juni-augusti, 2008 och 2009
Kontakta Anneli Andersson (tfn 050 987 6543) för referenser.

La Paris, praktik, november 2008
Främst som kallsänka.

Utbildning

Restaurangskolan, kocklinjen, 2007-2010
Utexaminerades med medelbetyg 8,7. Specialiserad på det finska köket.

"Det katalanska köket", juni 2009
Intensiv sommarkurs på två veckor om spansk mat.

Övrigt

- Sekreterare i elevrådet på Restaurangskolan 2008.
- Andra pris i tävlingen Unga kockar, 3.3.2009.
- Bloggar sedan i höstas om recept och matlagning på adressen jj-mat.bloggen.com.

Språkkunskaper:

- Svenska (modersmål), finska och engelska (flytande), franska (grundläggande kunskaper)

IT-kunskaper

- MS Word (goda kunskaper), Excel (grundläggande kunskaper)
- Bloggar i Wordpress.

”Attityden viktigare än kunskap”

Är det pirrigt inför anställningsintervjun? Det hör till, men det lönar sig att vara väl förberedd. Johanna Kakkuri är rekryteringschef och vet hur du ska bete dig för att maximera dina chanser att bli vald.

OM DIN ARBETSANSÖKAN och ditt CV gör ett intryck på den som anställer, kan det hända att du kallas till en anställningsintervju. Hur ska du då bete dig för att förbättra dina chanser att bli vald?

Johanna Kakkuri är rekryterings- och personalutvecklingschef vid storföretaget ABB. Hon vet hur det är att göra anställningsintervjuer och hon vet hurudana arbetssökande arbetsgivaren vill ha.

– Attityden till att arbeta är viktigare än kunskap. Det är bättre att visa brinnande intresse för att lära sig, än att ha jobbat länge i branschen men inte vara motiverad. Berätta vad som motiverar dig, säger Johanna.

Du kan förbereda dig för intervjun genom att lära dig lite om företaget på dess webbplats eller genom att googla det.

– Om det är något du undrar över kan du fråga mer. Det visar intresse för arbetet, företaget och dina eventuella framtida kolleger, konstaterar Johanna.

TÄNK PÅ FÖRHAND ut korta och koncisa svar på de frågor du kan tänkas få.

– Den typiska frågan är: Varför ska vi välja just dig? Ofta blir man också ombedd att berätta om sina goda sidor, men också om de saker man behöver förbättra, de saker man är sämre på. Det är ofta svårare att berätta vad man är dålig på än vad man är bra på.

Försök inte ljuga eller överdriva dina kunskaper, bara för att du tror att du borde ha en viss kunskap för att få jobbet.

– A och O är att du är dig själv. I stället ska du visa intresse för att lära dig. Om du säger att du kan något

du inte kan blir det ändå bara fel i slutändan, påminner Johanna.

TA MED DIG KOPIOR av de intyg som kan behövas och se välvårdad ut – hår, skor och allt däremellan.

– Du ska vara lämpligt klädd, inte ha söndriga eller smutsiga kläder, men inte heller spela över, förklarar Johanna Kakkuri.

Kom i tid till intervjun, skaka hand och se den som intervjuar dig i ögonen.

Anställningsintervjun kan vara pirrig även om man är en erfaren arbetssökande. Det är ingen fara. För kom ihåg att den som intervjuar dig också bara är en människa.

Lycka till!

JONNY SMEDS

JOHANNES TERVO

INGET SKÅDESPEL. Det viktigaste är att du är dig själv under anställningsintervjun, betonar Johanna Kakkuri som vet hur det är att anställa folk.

ABB ARBETSLIVETS ABC

SEMESTER. För varje kalendermånad du jobbat minst 14 dagar eller 35 timmar har du rätt till minst två dagar semester med lön.

SEMESTERSÄTTNING betalas då det inte är möjligt att få semester, t.ex. på grund av att anställningen upphör. Rätten till semesterersättning börjar redan efter sex timmars anställning.

SKYDDSOBUDET eller arbetarskyddsfullmäktige är den som för arbetstagarnas del följer upp arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor. Arbetsgivaren ska se till att alla har tillgång till nödvändig skyddsutrustning som hjälm, hörselskydd, andningsskydd, skyddsskor mm. i arbeten där sådan behövs.

SKYLDIGHETER OCH RÄTTIGHETER i arbetslivet bestäms i bl.a. kollektivavtal, arbetsavtalslagen och arbetarskyddslagen. Det är vars och ens skyldighet, arbetsgivarens och arbetstagarens, att följa de regler som finns. Arbetstagaren ska följa de direktiv arbetsgivaren ger om arbetet och finnas på arbetsplatsen under avtalad arbetstid.

SNUTTJOBB kallas kortvariga och tillfälliga anställningar. Om du snuttjobbar kan det vara skäl att kolla att arbetsgivaren betalat pensionsförsäkringsavgift och att du får semesterersättning.

SVARTJOBB är riskfyllt. Om du jobbar svart går du miste om semesterersättning, du har inget uppsägningsskydd, du tjänar inte in pension, du riskerar bli utan övertidsersättning, du får ingen arbetslöshetsersättning, du har inget försäkringskydd.

UPPSÄGNING. Arbetsgivaren och arbetstagaren måste följa uppsägningstiderna som bestäms i kollektivavtalet. Kolla med förtroendemannen.

Hur ser framtiden ut?

Vi frågade några studerande som är inne på slutrakan vad de har tänkt göra efter examen.

ROBERT JANSSON

LEO KARLSSON
fartygselektriker
Ålands sjömansskola

– Ja, det är väl lite oklart ännu men jag försöker väl få jobb till sjöss. Jag har tidigare arbetat på sjön så jag tror det ska gå. Helst skulle jag jobba på kryssningsfartygen som går från Åland.

PATRIK LINDSTRÖM

MIKAELA SAHLBERG
servitör
Practicum, Helsingfors

– Jag vet inte ännu, men jag skulle gärna studera eller jobba utomlands. Utomlands ska jag åtminstone, här stannar jag inte. Till vilket land vet jag inte ännu, men kanske Australien eller något annat varmt land. Jag vill lära mig bättre engelska och se världen.

PATRIK LINDSTRÖM

CHIRA LANKINEN
receptionist
Practicum, Helsingfors

– Jag ska sommarjobba på Viking Gabriella. Jag har tidigare varit där på praktik. Inom de närmaste åren tänker jag studera turism, men först vill jag ha något mellanår för jag har gått så många år i skolan nu att jag vill tjäna lite pengar och flytta hemifrån.

JOHANNES TERVO

ISAK HJORTMAN
el- och automationsmontör
Yrkesakademien i Österbotten, Vasa

– Jag ska in i armén i januari 2013, så jag har ett halvår på mig att arbeta. Jag är redan inkörd på flera ställen, så jag har garanterat arbete i sommar och på hösten. Sedan kommer jag att söka till Yrkeshögskolan Novia, men jag vet inte om jag orkar börja studera. Det lockar mer att börja arbeta och tjäna cash.

ESA MELAMETSÄ

KEVIN NYLUND
närvårdare
Yrkesakademien i Österbotten, Pedersöre

– I sommar ska jag till armén och efter det planerar jag att söka till Norvalas ettårsmassagelinje eller direkt till fysioterapi vid Arcada i Helsingfors. Sedan blir det troligen en vidareutbildning för massörer vid folkhögskolan i Kaustby. Jag vill jobba som fysioterapeut, gärna i t.ex. Sverige eller Norge.

ROBERT SEGER

ELLINOR EKLUND
husbyggare
Axxell, Pargas

– Jag har funderat på att studera till ingenjör vid Novia i Ekenäs. Ingenjör verkar vara ett intressant yrke. Desto närmare har jag inte funderat på det. Jag tycker om att jobba praktiskt och inte bara sitta vid ett skrivbord, men det är bra att ha olika alternativ.